BAAC
ONDERZOEKS- EN ADVIESBUREAU

Gemert, Wolfsveld

Deelgebieden Groeskuilen, Lodderdijk en Raam

Inventariserend Veldonderzoek door middel van Proefsleuven

BAAC rapport A-09.0307 december 2009

Auteur:

drs A.C. van de Venne

Status:
Definitief

Colofon

ISSN:	1873-9350
Redactie:	drs J de Winter
Tekst:	drs A.C. van de Venne
	drs N. Krekelbergh
Veldwerk:	drs N. Krekelbergh
	drs A. C. van de Venne
	drs J. de Winter
	J. Verhagen (kraan)
Tekeningen:	E. Slootweg
Vondstdeterminatie:	drs A.C. van de Venne
Copyright:	Gemeente Gemert-Bakel/ BAAC bv, 's-Hertogenbosch

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de gemeente Gemert-Bakel en/of BAAC bv te 's-Hertogenbosch.

BAAC bv

onderzoeks- en adviesbureau voor Bouwhistorie, Archeologie, Architectuur- en Cultuurhistorie

Graaf van Solmsweg 103
5222 BS 's-Hertogenbosch
Tel.: (073) 61 36 219
Fax: (073) 61 49 877
E-mail: denbosch@baac.nl

Bergsingel 81 - 85
7411 CN Deventer
Tel.: (0570) 67 00 55
Fax: (0570) 618 430
E-mail: deventer@baac.nl

Inhoud

1 ■ Inleiding 7

2 ■ Ligging en aard van het terrein 9

3 ■ Landschappelijke, historische en archeologische achtergrond 11
3.1 Landschap en natuurlijke ondergrond 11
3.2 Historische achtergrond 13
3.3 Archeologische achtergrond 14

4 ■ Vraagstellingen 17

5 ■ Werkwijze 19

6 ■ Resultaten en analyse 23
6.1 Opbouw van het terrein 23
6.2 Sporen 27
6.3 Vondstmateriaal 29
6.4 Conclusie 29

7 ■ Waardering en aanbevelingen 31
7.1 Waardering 31
7.2 Aanbeveling 33

8 ■ Literatuur 35

9 ■ Begrippenlijst 37

Bijlagen
1 Vondstenlijst
2 Sporenlijst

1 Inleiding

In opdracht van de gemeente Gemert-Bakel heeft het onderzoeks- en adviesbureau voor Bouwhistorie, Archeologie, Architectuur- en Cultuurhistorie (BAAC bv) op 26 en 27 oktober 2009 een Inventariserend Veldonderzoek door middel van proefsleuven (IVO-P) uitgevoerd in Gemert, plangebied Wolfsveld. Hieronder vallen drie deelgebieden, namelijk Groeskuilen 102, Lodderdijk 33 en een terrein aan het Raam.

Aanleiding voor het onderzoek vormen de geplande bodemingrepen en de daaraan gekoppelde aantasting van het bodemarchief. In de deelgebieden Lodderdijk 33 en Groeskuilen 102 zijn woningen gepland. Aan het Raam zal een nieuw autobedrijf (Mertens) worden gevestigd.

Doel van het onderzoek is het toetsen van de gespecificeerde archeologische verwachting voor de deelgebieden. Daarbij dient de aan- of afwezigheid van archeologische waarden te worden vastgesteld , evenals de inhoudelijke en fysieke kwaliteit (aard, datering, karakter, omvang, gaafheid, conservering) van de locaties.[1]
Er zijn geen concrete verwachtingen voor de periode van de vroege prehistorie tot en met de Romeinse tijd. Eerder proefsleuvenonderzoek door RAAP, uitgevoerd in deelgebied Groeskuilen, heeft echter zogenaamde off-site verschijnselen uit de Nieuwe Tijd aangetoond. Deze hangen waarschijnlijk samen met het in ontwikkeling brengen van het gebied in de 17de of 18de eeuw.[2]

1 Wieringa 2009, 2.
2 Wieringa 2009, 2.

Administratieve gegevens

Gemeente	Gemert-Bakel
Plaats	Gemert
Toponiem	Wolfsveld
BAAC-projectcode	A-09.0307
Coördinaten	Lodderdijk X176850/Y397039 X176908/Y397000 X176830/Y396974 X176890/Y396951
	Groeskuilen X176784/Y396991 X176853/Y396965 X176853/Y396911 X176822/Y396881
	Raam-Mertens X177171/Y396800 X177284/Y396766 X177162/Y396772 X177287/Y396717
Kaartblad	52 A
Onderzoeksmeldingsnr.	37393/37394
Onderzoeksnr.	28748/28750
Opdrachtgever	Provincie Noord-Brabant
Bevoegd gezag	Gemeente Gemert-Bakel (contactpersoon: V. Jolink)
Uitvoerder	Bureau voor Bouwhistorie, Archeologie, Architectuur en Cultuurhistorie (BAAC bv)
Beheer en bewaarplaats onderzoeksdocumentatie	De documentatie bevindt zich momenteel op het kantoor van BAAC bv te ’s-Hertogenbosch en zal na afronding van het onderzoek worden overgedragen aan het provinciaal depot Noord-Brabant
Complextype	Infrastructuur; percelen/ verkaveling
Datering	NT

2 Ligging en aard van het terrein

Het plangebied ligt ten noordoosten van het oude centrum van Gemert. Het betreft een nog onbebouwd gebied tussen de woonwijk Paashoef en het bedrijventerrein aan de noordoostzijde van de bebouwde kom van Gemert. Deelgebieden Raam, Groeskuilen 102 en Lodderdijk 33 liggen in het grotere plangebied Wolfsveld. De weg Raam loopt aan de oostzijde van het plangebied, Lodderdijk aan de westzijde en Groeskuilen loopt van oost naar west door het plangebied heen. Het deelgebied Raam heeft een oppervlakte van 10.496 m² en is begroeid met struikgewas. Deelgebieden Groeskuilen en Lodderdijk hebben een gezamenlijke oppervlakte van 4403 m². Hiervan is circa 5% door middel van proefsleuven onderzocht.

176000
177000
178000
399000
398000
397000
396000
Gemert
Handel
Strabosch
Pelgrimsweg
Kraanerijt
De Duitsche Meester
De Rooije Plas
(Recreatiecentrum)
Grintweg
Peel
Deelse Kampen
Doonheide
Pelgrimsrust
Wolfsveld
Rooije
Lodderdijk
Groeskuilen
Wolfsbosch
Molenbroek
Gemert
Paashoef
Molenakker
Quekelder
Borgharen
Breemhorst
Gemeente
Onderzoeksgebied
N
0
1 km
beeldrecht: Topografische Dienst, Emmen

3 Landschappelijke, historische en archeologische achtergrond

Afb. 1 Ligging van de deelgebieden.

3.1 Landschap en natuurlijke ondergrond (drs N. Krekelbergh)

De geologie van de gemeente Gemert-Bakel wordt in belangrijke mate bepaald door de aanwezigheid van de Peelrandbreuk, die van zuidoost naar noordwest, door de bebouwde kom van Gemert loopt. Deze breuk begint bij Meijel en loopt via Bakel, Gemert en Uden naar Heesch, dat vlakbij Oss ligt. De breuk vormt de scheiding tussen de oostelijke Peelhorst, die nog steeds langzaam omhoog wordt gestuwd, en de westelijke Centrale Slenk, een tektonisch dalingsgebied. Tussen beide zones is een overgangsgebied aanwezig dat op de breuk zelf ligt. Het hoogteverschil is meer dan vier meter over een afstand van drie kilometer.

De ondergrond wordt zowel op de Peelhorst als in de Centrale Slenk gevormd door klei-, zand- en grindafzettingen van de Maas en Rijn uit het vroegpleistoceen. In het laatpleistoceen zijn deze rivierafzettingen in de Centrale Slenk overstoven door dekzand. Dit werd afgezet in de vorm van ruggen (dekzandruggen) die in het landschap zichtbaar zijn als terreinverheffingen met flauwe hellingen en een lokaal hoogteverschil van 0,5 tot 1,5 meter. Het natuurlijke reliëf is enigszins genivelleerd door de aanwezigheid van oude bouwlanden met opgebracht humeus zand: esdekken van 50 cm dikte of meer. Haaks op de Peelrandbreuk vinden we een heel stelsel van kleinere beken die afwateren op de beekdaloverstromingsvlakte ten westen van Gemert.

Het plangebied maakt deel uit van een plateauachtige horst (code 4F2) met dekzand aan het oppervlak. Net ten noorden van de drie plangebieden en deels grenzend aan Lodderdijk 33, ligt een smal oost west lopend beekdal “de Peelsche Loop”, op de geomorfologische kaart aangeduid als een dalvormige laagte zonder veen. Bij het booronderzoek door RAAP zijn overigens wel veenresten aangetroffen.

Volgens de bodemkaart ligt het plangebied midden in een zone met hoge zwarte enkeerdgronden bestaand uit leemarm en zwak lemig fijn zand met grondwatertrap VII (code zEZ21). De gemiddelde hoogste grondwaterstand bedraagt meer dan 80 cm -mv. De gemiddelde laagste grondwaterstand kan dieper zijn dan 160 cm -mv.
De aanname van de aanwezigheid van een esdek is door het verkennend booronderzoek bevestigd.

Afb. 2 Ligging van de deelgebieden op de kaart van de kadastrale minuut van 1836-1843.

Afb. 3 Ligging van de deelgebieden op de kaart van de kadastrale minuut van 1897 .

3.2 Historische achtergrond

De geslachtsnaam Van Gemert wordt voor het eerst genoemd in een oorkonde uit de jaren 1076-1099 van de Utrechtse kerk. Hierin komt een getuige voor met de naam Snellardus de Gamerthe. Pas vanaf circa 1200 komt de familienaam met regelmaat in de archiefstukken voor. De oudste vermelding van de nederzetting Gemert dateert pas vanaf 1249.[3]
Over het algemeen vinden vanaf de 13de eeuw in de zandgebieden in Noord-Brabant grootschalige ontginningen plaats. Hiervoor werden afwateringssloten gegraven. Vanaf dat moment kwamen deze natte gebieden vrij voor ontginning en bewoning. Een aantal van de gegraven waterlopen is in het Gemertse landschap duide-lijk herkenbaar, waaronder de Doregraaf. Aangezien de Doregraaf al in een oorkonde uit 1326 vermeld wordt, moet deze vóór deze datum gegraven zijn.
Het initiatief van de ontginningen ging enerzijds uit van individuele landbouwers, die van de landsheren de mogelijkheid kregen om boerderijen te stichten. Anderzijds verliepen de ontginningen op initiatief van de landsheren zelf. Dat waren in de 13de eeuw de Van Gemerts en de Duitse Orde. Uit archiefstukken zijn 24 hoeven bekend, die vóór 1400 zijn gesticht. Sommige bleven eeuwenlang (tot in de 19de eeuw) in bezit van de Duitse Orde, de kerk of de Latijnse School en werden in het geheel verpacht. Anderen werden in erfpacht uitgegeven en raakten door erfdelingen versnipperd.[4]
Tot het begin van de 20ste eeuw bleef een tweedeling bestaan in de ontgonnen gronden (akkers en weilanden) en de zogenaamde 'woeste gronden'. De Peelhorst kenmerkte zich door een verdeling van woeste gronden (veen- en heidegebied), weilanden aan de randen van het veengebied en in de beekdalen, en akkergronden met de nederzettingen op de zandgronden op de rand van de horst. De individuele kampontginningen waren oorspronkelijk omgeven door houtwallen of heggen. Daarnaast kwamen open akkercomplexen voor. Vanaf de 19de eeuw zijn op de woeste gronden ook productiebossen aangelegd ten behoeve van de mijnindustrie en het voorkomen van zandverstuivingen.[5] Op historische kaarten vanaf het midden van de 19de eeuw is te zien dat de deelgebieden Groeskuilen, Lodderdijk en Raam reeds zijn ontgonnen en (deels) omgeven door stroken hakhout.[6] Het is onduidelijk wanneer deze ontginning heeft plaatsgevonden. Volgens de Heemkundekring Gemert is het gebied rond Wolfsbosch een laat-middeleeuwse ontginning.[7]

3 Kleij & Timmers 2001, 12.
4 Timmers 2001, 87-89.
5 Ellenkamp 2006, 8-9.
6 Grote Historisch topografische Atlas Noord-Brabant 1894-1914, 1:25.000, kaartblad 630 (Uitgeverij Nieuwland 2006). Historisch topografische Atlas Noord-Brabant 1836-1843, 1:25.000, kaartblad 170D (Uitgeverij Nieuwland 2008).
7 Ellenkamp 2006, 9.

3.3 Archeologische achtergrond

Volgens de Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden (IKAW) en de Cultuurhistorische Waardenkaart (CHW) geldt een hoge kans op het aantreffen van archeologische waarden (voornamelijk uit de landbouwperiode) voor de deelgebieden Groeskuilen en Lodderdijk. Voor het deelgebied Raam geldt een hoge trefkans voor de landbouwperiode aan de westzijde en een middelhoge trefkans aan de oostzijde. De oostzijde van het deelgebied Raam heeft eveneens een hoge archeologische verwachting voor vindplaatsen van jagers-verzamelaars vanwege de ligging aan de rand van een droogdal.[8]

Volgens ARCHIS zijn in de deelgebieden geen archeologische vindplaatsen bekend. In de directe omgeving zijn twee vindplaatsen bekend. Waarneming 53015 betreft enkele fragmenten keramiek uit de late middeleeuwen en nieuwe tijd en een fragment van een beeld van een heilige uit de late middeleeuwen. Deze zijn aangetroffen in boringen op een diepte van 50 cm tot 100 cm beneden het maaiveld. Waarneming 53017 betreft een fragment Pingsdorf aardewerk uit de late middeleeuwen (1050-1225). Deze vondsten zijn gedaan in 2001 tijdens booronderzoek door RAAP (onderzoek 467), waarbij een esdek is aangetroffen. Op basis van de resultaten van het onderzoek kon worden bepaald dat de vorming van het esdek dateert uit de nieuwe tijd. Toch werd niet uitgesloten dat in het gebied laat-middeleeuwse hoeven lagen, die gezien de beperkte omvang moeilijk te traceren zijn.[9]

Direct ten zuiden van de deelgebieden is in 2007 een proefsleuvenonderzoek gedaan door RAAP waarbij ontginningsgreppels uit de 17de tot en met de 19de eeuw en enkele roodbakkende scherven en een munt uit de nieuwe tijd zijn opgegraven (vondstmelding 405772). In 2004 zijn door Becker & Van de Graaf proefsleuven gegraven op een terrein ten noordwesten van het Wolfsveld (onderzoek 13424). Hier was de bodem grotendeels verstoord. Afgezien van een scherf roodbakkend aardewerk uit de nieuwe tijd (waarneming 406561) zijn behalve enkele recente greppels geen archeologische sporen aangetroffen.

In een straal van 500m zijn verder enkele waarnemingen gedaan, waaronder vuursteen uit het mesolithicum (waarneming 44411 en 44412)en een zandstenen slijpsteen uit het laat paleolithicum of neolithicum (waarneming 44779). Waarneming 408724 en 44411 betreffen enkele fragmenten keramiek uit de late middeleeuwen en nieuwe tijd.

Onderzoek 15824 betreft bureauonderzoek en een visuele inspectie dat is uitgevoerd in 2006, onder andere resulterend in een archeologische verwachting (onder andere voor vindplaatsen van jagers-verzamelaars en vondsten uit de landbouwperiode). Onderzoek 15825 betreft een booronderzoek waarbij bemestingsaardewerk uit de nieuwe tijd is aangetroffen.

Bovenstaande waarnemingen zijn karakteristiek voor de archeologie van de gemeente Gemert-Bakel als microregio, dat zich vooralsnog kenmerkt door twee chronologisch gescheiden bewoningsperiodes, namelijk de steentijd en

8 Wieringa 2009, 20 (Bijlage 2: verwachtingskaart van RAAP uit 2006 van plangebied Wolfsveld en De Fuik).
9 Polman 2001.

de middeleeuwen/ nieuwe tijd. De oudste sporen dateren in het vroeg- of midden paleolithicum. Hierbij betreft het losse vuurstenen werktuigen van jagers/ verzamelaars. Vindplaatsen uit het mesolithicum kenmerken zich door concentraties kleine vuursteenafslagen en kleine haardplaatsen. Rond 4400 v.C. trokken de eerste landbouwers het gebied binnen die het bos rooiden om plaats te maken voor akkers en nederzettingen. Wanneer de grond uitgeput raakte verplaatsten deze nederzettingen zich over het landschap over de hogere en drogen, tevens meest vruchtbare delen. Alleen een brede strook opgestoven dekzand-ruggen langs de Peellandbreuk was hiervoor geschikt. Pas in de loop van de 12de en 13de eeuw, toen de grondwaterstand daalde, werden ook de kleine donken bewoond. Bij de bedrijfsvoering kwam de nadruk te liggen op veeteelt, waardoor ook de lagere gronden in gebruik werden genomen als graasland. De nederzettingen verplaatsten zich naar de randen van hoger gelegen delen en lagen nu zowel in de nabijheid van de hoger gelegen akkers als de lager gelegen weilanden.[10]

Afb.4 Kaart uit ARCHIS met waarnemingen, vondstmeldingen en onderzoeken rondom de deelgebieden.

10 Wieringa 2009, 7.

4 Vraagstellingen

Het onderzoek past binnen de vraagstellingen zoals die verwoord zijn in de hoofdstukken 17, 18 en 22 van de NOaA. Door het vele onderzoek in Zuidoost-Brabant, vormt het gebied wetenschappelijk een zogenaamde archeologische micro-regio. Een dergelijke micro-regio is de plaats bij uitstek waar, naast een algemeen beeld van de bewoninggeschiedenis, door de veelheid aan gegevens inzicht kan worden verkregen in de lange-termijn ontwikkeling van het cultuurlandschap (culturele biografie), demografische ontwikkelingen en dergelijke. Deze micro-regionale benadering heeft vorm gekregen in het Zuid-Nederland project van de archeologische centra van de UvA, de VU en de Universiteit Leiden. De resultaten van onderhavig onderzoek kunnen hieraan een bijdrage leveren. De volgende onderzoeksvragen zijn geformuleerd. Deze moeten worden beantwoord per deelgebeid:[11]

Algemeen

- Zijn er archeologische resten (sporen, structuren, vondsten) in de bodem aanwezig, of zijn er aanwijzingen dat deze hier verwacht mogen worden?
- Indien het onderzoek geen archeologische resten of beperkte fenomenen (bijvoorbeeld alleen losse vondsten) oplevert, welke verklaring is hiervoor dan te geven? Is er (bijvoorbeeld) sprake van: aantoonbare afwezigheid van bewoning en/ of actief landgebruik, verstoring van antropogene aard, beperking van de archeologische waarnemingsmogelijkheden door werk- of weersomstandigheden?

Gaafheid en conservering van de vindplaatsen

- In welke lagen, zones of gebieden bevinden zich gave en goed geconserveerde archeologische resten of waar zijn ze te verwachten?
- Wat is de mate van conservering en gaafheid van de archeologische resten?

Perioden en sites

- Indien er archeologische resten aanwezig zijn, kunnen er binnen de vindplaats aparte sites onderscheiden worden, en zo ja, op welke gronden?
- Wat is de begrenzing en de ruimtelijke spreiding, zowel in horizontale als verticale zin, van de sites en wat is de onderlinge samenhang?

11 Wieringa 2009, 8-9.

- Wat is per archeologische site in het onderzoeksgebied:
  de ligging (inclusief diepteligging) en de begrenzing
  de geologische en/ of bodemkundige eenheid
  de omvang (inclusief verticale dimensies)
  aard/ complextype/ functie
  de samenstelling van de archeologische resten (grondsporen en mobilia)
  de vondst- en spoordichtheid
  de stratigrafie
  de ouderdom, periodisering, typechronologische classificatie
- In hoeverre zijn binnen de site(s) op grond van de verspreiding van vondsten en/ of grondsporen voormalige activiteitengebieden te onderscheiden en hoe moeten die geduid worden? Zie tevens vraag 3 voor de deelaspecten die daarbij aan de orde moeten komen?
- Zijn er aanwijzingen voor landgebruik (off-site-patronen) in de zin van wegen, percelering, akkers, grondstofwinning, vennen, etc.? Ook in dit geval gelden de zojuist onder punt 3 gestelde vragen.
- Kunnen verscheidene bewoningsfasen onderscheiden worden? Zo ja in welke mate zijn deze aaneensluitend?
- Liggen in of aan de rand van het ven waterputten?
- Wanneer en waarom zijn de sites en het gebied in zijn geheel verlaten of in onbruik geraakt?
- Zijn aan de onderkant van het plaggendek ontginningssporen, zoals spitsporen of esgreppels aanwezig?

Landschap en bodem

- Wat is de fysiek-landschappelijke ligging van de sites (geologie, bodemkunde, geomorfologie, afstand tot water, reliëf)?
- Wat is de paleo-ecologische context van het onderzoeksgebied? Waar liggen in de omgeving locaties die voor pollenanalyse bemonsterd kunnen worden?
- Waar lag het oude oppervlak?
- Wat is de ouderdom en fasering van het plaggendek?
- Wat is de invloed van het gevormde plaggendek op de archeologische niveaus? Dekt het plaggendek alle sporen af of zijn er ook sporen gegraven vanuit of door het plaggendek?
- Kan aan de hand van archeologisch vondstmateriaal uit het esdek een uitspraak worden gedaan over de ouderdom en/ of de vorming van dit esdek (beantwoording van deze vraag graag aanvullend op het eerder uitgevoerde proefsleuvenonderzoek en booronderzoek uitgevoerd door RAAP in het plangebied Wolfsveld)?

5 Werkwijze

Het inventariserend veldonderzoek is uitgevoerd volgens de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA versie 3.1), op basis van een Programma van Eisen. Het betrof een onderzoek door middel van proefsleuven om tot een gefundeerde uitspraak over de vindplaats te kunnen komen. De sleuven zijn karterend aangelegd, dat wil zeggen met een dekkingsgraad van circa 5%. Er bestond de mogelijkheid tot een doorstart naar een waarderende fase (10%) en een opgraving in het geval van (een) behoudenswaardige vindplaats(en). Dit bleek niet nodig.

Voor het onderzoek is een puttenplan ontworpen met parallelle sleuven in een patroon met een tussenafstand van 20 m. De breedte van de sleuven bedraagt 2 m. De afstand tussen de sleuven binnen dezelfde proefsleuvenrij is eveneens 20 m. Van dit plan is in overleg met het bevoegd gezag vanwege terreinomstandigheden in alle deelgebieden enigszins afgeweken. Bij het deelgebied langs de Groeskuilen bleek aan de noordzijde bouwpuin te liggen, in de vorm van tegels en dakpannen, waardoor aan de noordzijde niet de volledige lengte van de proefsleuven kon worden gehaald. Om deze reden zijn de twee aan de westzijde geplande putten samengevoegd tot één lange put. Aan de zuidzijde zijn de sleuven 2 en 4 verlengd en zijn sleuven 3 en 5 ingekort. Sleuf 6 heeft zijn normale lengte maar is iets westelijker aangelegd, vanwege de aanwezigheid van een hek.

Op het terrein van Lodderdijk 33 zijn werkput 7 tot en met 15 aangelegd. Hier kon vanwege begroeiing aan de zuidzijde van het terrein niet de volledige geplande lengte van 20m worden gehaald. Om deze reden is bij de piketten een dam blijven staan en zijn ten noorden van de piketten in het verlengde van sleuf 7, 8 en 13 kleine extra sleuven aangelegd (sleuf 8, 11 en 14). Aan de noordoostzijde (sleuf 15) kon eveneens niet de volledige lengte worden gehaald, waardoor de meest noordwestelijke sleuf iets is verlengd (sleuf 9).

Door de aanwezigheid van begroeiing (kleine berkenbomen) kon van tevoren geen meetsysteem worden uitgezet op het terrein aan de Raam en moest eveneens van het puttenplan worden afgeweken. Om deze reden liggen de meeste sleuven niet exact op één lijn. Langs de perceelsgrens aan de zuidzijde zijn bomen gerooid en drie in plaats van vier sleuven aangelegd, waaronder twee van circa 20 m en één van circa 30 m lang. Aan de noordzijde zijn drie sleuven van 20 m aangelegd. Naderhand zijn de sleuven ingemeten.

Elke proefsleuf (werkput) is onderzocht door middel van één opgravingsvlak. Dit is aangelegd in de top van het dekzand, direct onder het esdek, op een

diepte van circa 40 tot 80 cm beneden het maaiveld. Het is gedocumenteerd middels digitale fotografie en tekeningen op schaal 1:50. Tevens is het vlak gewaterpast. Van elk deelgebied zijn van minimaal 1 rij proefsleuven over de lengte van de deelgebieden om de 20 m profielkolommen gefotografeerd en getekend op schaal 1:20. Aangezien het een waarderend inventariserend onderzoek betreft zijn daarnaast enkele profielkolommen gedocumenteerd ter plaatse van greppels, voldoende om de vraagstellingen met betrekking tot de sporen te kunnen beantwoorden. Tenslotte zijn alle sleuven gedicht en aangereden.

Afb. 5 Ligging van de proefsleuven met alle-sporenkaart .

6 Resultaten en analyse

6.1 Opbouw van het terrein (drs N. Krekelbergh)

Groeskuilen

In werkputten 1 t/m 6 was sprake van een humeus dek bestaande uit donkerbruingrijs, zwak humeus, zwak tot matig siltig zand. De dikte van het humeuze dek lag gemiddeld tussen 60 en 80 cm. De grens met de onderliggende C-horizont was bijzonder scherp en lineair, hetgeen erop wijst dat de bodem hier is ontgraven waarna humeuze grond is teruggestort. Er is dus geen sprake van een oud, gelaagd plaggendek of esdek, maar van een antropogeen humeus dek dat vrij recent en in een korte periode is opgeworpen. Dit is waarschijnlijk gebeurd na het afgraven van dit deel het plangebied: in het vlak waren grote verstoringen zichtbaar. Als bijmenging waren in het humeuze dek vooral houtskool, baksteen en sintels aanwezig.

Lodderdijk

In werkputten 7 t/m 15 was over het algemeen sprake van een bouwvoor (Aap-horizont) met een dikte van ongeveer 40 cm. Hieronder bevond zich een donker- dan wel bruingrijze Aa2-horizont bestaande uit matig fijn, matig siltig, zwak humeus zand met houtskool en grind als bijmenging. Deze Aa2-horizont bevatte tevens veel loodzandkorrels, wat wijst op het gebruik van heideplaggen.

Raam

In werkputten 16 t/m 21 was enkel een dunne bouwvoor met een dikte van circa 40 cm aanwezig. Deze lag scherp op het onderliggende moedermateriaal. De onderkant ervan was soms verstoord. Van een echt esdek is in dit deel van het plangebied geen sprake meer.

Het moedermateriaal bestond uit plateauafzettingen in de vorm van lichtgeel tot witbruin, matig siltig, vaak zeer grof zand met grind als bijmenging. Nagenoeg overal ging het profiel onder de humeuze bovengrond over in de C-horizont. Nergens werden nog restanten aangetroffen van het oorspronkelijke podzolprofiel in de vorm van een Ah-, E-, B- of BC-horizont. De grens met het bovenliggende humeuze dek was over het algemeen scherp te noemen. Dit betekent dat de bodem in het plangebied is afgetopt en het oude oppervlak zich enkele decimeters boven de C-horizont zal hebben bevonden.

Afb. 6 Profielen van de Groeskuilen, Lodderdijk en Raam.

6.2 Sporen

Groeskuilen

Alle sleuven (1 t/m 6) in dit deelgebeid blijken te zijn verstoord. Overal in het vlak zijn recente 'bakhappen' van een graafmachine zichtbaar (afb. 7). Tussen de bakhappen zijn overigens geen oudere sporen zichtbaar.

Afb. 7 Het verstoorde vlak in sleuf 2.

Lodderdijk

In de proefsleuven (7 t/m 15) is een gering aantal sporen aangetroffen, waarvan een aantal recente verstoringen en enkele greppels en ontginningssporen (zie alle sporenkaart, afb. 5). De ontginningssporen bevinden zich in sleuf 14. Het betreft de onderzijde van enkele ondiepe kuilen. De greppels liggen op onregelmatige afstand. Deze bevinden zich onder de bouwvoor. De richting van de greppels komt grotendeels overeen met de richting van de percelen op de historische kaarten.[12] De oriëntering is oost-west, wat ook weer overeenkomt met de oriëntering van de houtwal op de historische kaart van 1836-1843 en 1879. Op de kadastrale minuut van 1811-1832 ligt de oriëntering gelijk aan die van de noordzijde van percelen 255 en 257 (afb. 8).

12 Hiervoor zijn geraadpleegd: De Historische Atlas Noord-Brabant 1:25.000, kaartblad 609 Veghel, uitgave 1916 (Robas Producties 1989). Historisch topografische Atlas Noord-Brabant 1836-1843 1:25.000, kaartblad 159D (Uitgeverij Nieuwland 2008). Grote Historische Atlas van Nederland 1:50.000, 4 Zuid Nederland 1838-1857, kaartblad 40 Heeswijk, Veghel, Uden, Boekel (Wolters-Noordhoff 1990). Kadastrale minuut van 1832, Dinther, Noord-Brabant, sectie C, blad 02 (www.watwaswaar.nl).

Afb. 8 De ligging van de sleuven op de kadastrale minuut van 1811-1832 met daarin de sloten/ greppels.

Afb. 9 Werkput 16 richting noordwest, met in het vlak recente bandensporen.

Raam
De noordzijde van het terrein is tot halverwege sleuf 16, 17 en 18 verstoord door bandensporen (afb. 9). Ten zuiden hiervan zijn enkele recente drainagesleufjes zichtbaar. Aan de zuidzijde van het terrein bevinden zich eveneens drainagesleufjes en tevens enkele oudere greppels (S17 en S18). S19 is erg breed en betreft 'het Loopje' dat staat afgebeeld op enkele historisch kaarten, waaronder de kadastrale minuut van 1811-1832 (afb. 8)

6.3 Vondstmateriaal

Tijdens het onderzoek zijn slechts twee fragmenten keramiek gevonden. Deze zijn gevonden bij de aanleg van het vlak, afkomstig uit de bouwvoor. Het betreft twee fragmenten grijs steengoed. Het eerste fragment is voorzien van zoutglazuur en onversierd en is alleen algemeen te dateren in de 16de of 17de eeuw. Het tweede fragment is voorzien van zoutglazuur en reliëfversiering (onder andere een tandenrij). Kannen met een vergelijkbare versiering zijn afkomstig uit Frechen en dateren in de 18de eeuw.[13]

6.4 Conclusie

Vanwege de resultaten kunnen niet alle onderzoeksvragen beantwoord worden. Duidelijk is dat het deelgebied Groeskuilen geheel is verstoord en dat deelgebieden Lodderdijk en Raam plaatselijk zijn verstoord. Het esdek is op alle locaties in de bouwvoor opgenomen en slechts plaatselijk als nazak in greppels zichtbaar gebleven. De enige vondsten die zijn aangetroffen (bij de aanleg van het vlak) dateren in de nieuwe tijd. Dit komt overeen met de datering van het esdek in de nieuwe tijd die is vastgesteld bij het onderzoek van RAAP. De enkele sporen, zoals kuilen en greppels op het terrein aan de Lodderdijk en de Raam betreffen ontginningssporen. Deze liggen verspreid over het onderzoeksterrein. Archeologische overblijfselen van vóór deze tijd ontbreken.

13 Bartels 1999, 579.

7 Waardering en aanbevelingen

7.1 Waardering

Tijdens het Inventariserend Veldonderzoek Gemert Wolfhoek is een gering aantal sporen aangetroffen. In het onderstaande zullen de resten per deelgebied worden gewaardeerd conform de wijze, zoals die wordt aangeschreven in de KNA. Vervolgens zullen een aantal aanbevelingen worden gedaan.

Groeskuilen

Bij beleving gaat het om zichtbare monumenten waarbij het criterium herinnering gebruikt wordt. Vanwege het ontbreken van sporen is hiervan is geen sprake. Het gehele terrein is verstoord door 'bakhappen', wat resulteert in een lage score voor gaafheid en conservering. De inhoudelijk kwaliteit van de vindplaats scoort om deze reden op de diverse punten eveneens laag.

WAARDEN	CRITERIA	SCORES
Beleving	Zichtbaarheid	nee
	Herinneringswaarde	nee
Fysieke kwaliteit	Gaafheid	1
	Conservering	1
Inhoudelijke kwaliteit	Zeldzaamheid	1
	Informatiewaarde	1
	Ensemblewaarde	1
	Representativiteit	n.v.t.

Lodderdijk

Bij beleving gaat het om zichtbare monumenten waarbij het criterium herinnering gebruikt wordt. Enkele oude perceelsgrenzen zijn te herkennen in de huidige topografie. Aangezien het terrein in ieder geval vóór het midden van de 19de eeuw, waarschijnlijk in de late middeleeuwen of het begin van de nieuwe tijd is ontgonnen, is van herinneringswaarde echter geen sprake. Het terrein is plaatselijk verstoord. Het esdek en tevens het oorspronkelijke (pre) historische vegetatie- en/ of loopniveau is in de recente bouwvoor opgenomen. Daarom scoort gaafheid 1 (laag). In het dekzand zijn enkele greppels zichtbaar. In de zandgrond zijn organische materialen weliswaar niet bewaard gebleven, maar dat is normaal voor de archeoregio. De conservering wordt om deze redenen middelhoog gewaardeerd. De inhoudelijk kwaliteit van de vindplaats scoort laag: ontginningssporen en greppels worden overal in Nederland

opgegraven en zijn niet zeldzaam. De informatiewaarde is hierdoor ook niet hoog. Aangezien de ontginningssporen deel uitmaken van een groter systeem aan ontginningen, is sprake van een hoge ensemblewaarde (3).

WAARDEN	CRITERIA	SCORES
Beleving	Zichtbaarheid	ja
	Herinneringswaarde	nee
Fysieke kwaliteit	Gaafheid	1
	Conservering	2
Inhoudelijke kwaliteit	Zeldzaamheid	1
	Informatiewaarde	1
	Ensemblewaarde	3
	Representativiteit	n.v.t.

Raam

Bij beleving gaat het om zichtbare monumenten waarbij het criterium herinnering gebruikt wordt. Hiervan is geen sprake. Het terrein lijkt kort geleden omgezet te zijn, daarnaast is het noordelijk deel verstoord. Om deze reden scoort gaafheid 1 (laag). Ondanks dat nog enkele greppels kunnen worden waargenomen scoren gaafheid en conservering laag. In het dekzand zijn enkele greppels zichtbaar. In de zandgrond zijn organische materialen weliswaar niet bewaard gebleven, maar dat is normaal voor de archeoregio. De conservering wordt om deze redenen middelhoog gewaardeerd. De inhoudelijk kwaliteit van de vindplaats scoort laag: ontginningssporen en greppels worden overal in Nederland opgegraven en zijn niet zeldzaam. De informatiewaarde is hierdoor ook niet hoog. Aangezien de ontginnings-sporen deel uitmaken van een groter systeem aan ontginningen, is sprake van een hoge ensemblewaarde (3).

WAARDEN	CRITERIA	SCORES
Beleving	Zichtbaarheid	nee
	Herinneringswaarde	nee
Fysieke kwaliteit	Gaafheid	1
	Conservering	1
Inhoudelijke kwaliteit	Zeldzaamheid	1
	Informatiewaarde	1
	Ensemblewaarde	3
	Representativiteit	n.v.t.

7.2 Aanbeveling

Het onderzoek heeft weinig archeologische waarden opgeleverd. De enkele aanwezige sporen betreffen ontginningssporen. Zowel de fysieke kwaliteit als de zeldzaamheid en informatiewaarde van de deelgebieden scoren dermate laag dat volgens BAAC bv een vervolgonderzoek niet noodzakelijk wordt geacht. Dit betreft slechts een selectieadvies waaraan geen rechten kunnen worden ontleend. Het bevoegd gezag dient een bindend selectiebesluit te nemen.

8 Literatuur

Ellenkamp, G. R., 2006: *Plangebieden Wolfsveld en de Fuik, gemeente Gemert-Bakel, archeologisch vooronderzoek: een bureauonderzoek en visuele inspectie* (Raap-notitie 1890), Amsterdam.

Kleij, P & J. Timmers, 2001: *De landschappelijke context en vroegste bewoning, in: A. Thelen (red.), Het hooghuis te Gemert. Archeologisch en historisch onderzoek betreffende het middeleeuws kasteel van de heren Van Gemert,* Gemert.

Polman, S. P., 2001: *Plangebied Wolfsveld, gemeente Gemert-Bakel, een aanvullend Archeologische Inventarisatie (AAI-1)* (Raap-rapport 711), Amsterdam.

Timmers, J., 2001: *Ontwikkelingen in middeleeuws Gemert, in: A. Thelen (red.), Het hooghuis te Gemert. Archeologisch en historisch onderzoek betreffende het middeleeuws kasteel van de heren Van Gemert*, Gemert.

Wieringa, E., 2009: *Programma van eisen archeologie, locatie Gemeente Gemert-Bakel, Gemert, project Raam, Groeskuilen 102 en Lodderdijk 33,* Eindhoven.

Uitgeverij Nieuwland, 2008: *Historisch topografische Atlas Noord-Brabant 1836-1843 1:25.000*, kaartblad 170D.

Uitgeverij Nieuwland, 2006: *Grote Historische topografische Atlas Noord-Brabant 1894-1914 1:25.000*, kaartblad 630.

www.watwaswaar.nl, minuutplan 1832 Dinther, sectie D, blad 02.

9 Begrippenlijst

-mv
beneden maaiveld

A-horizont
Donkergekleurde bodemhorizont waarin humus door bodemdieren, planten,schimmels en bacteriën is omgezet en gemengd met de eventuele minerale delen.

aard
archeologische waarde Kenmerk(en) van de betreffende vindplaats (vindplaats type monument).

administratieve gegevens
Dit zijn; Datum aanmeldingonderzoek; Globale begrenzing onderzoeksgebied (minimaal 4 x/y coördinaten); Toponiem (indien van toepassing); Plaats; Gemeente; Provincie; Opdrachtgever; Uitvoerder; Bevoegd gezag (rijk, provincie, gemeente); Naam deskundige namens bevoegd gezag; Typeonderzoek (bureauonderzoek, inventariserend veldonderzoek, beschermen, archeologische begeleiding, opgraven); PvE of PvA (indien voorhanden); Topografische kaart (min 1:10.000); Geschatte duur onderzoek (begin en geschatte einddatum); Motief; Complex type.

afzetting
Neerslag of bezinking van materiaal.

alle sporenkaart
Overzichtskaart waarop alle grondsporen zijn aangegeven die bij een opgraving zijn aangetroffen (secundaire veldtekening).

archeologie
Wetenschap die zich ten doel stelt om door middel van studie van de materiële nalatenschap inzicht te verwerven in alle facetten van menselijke samenlevingen in het verleden.

archeologische verwachting
Het vermoeden over het voorkomen van (de aard, omvang en kwaliteit van) archeologische waarden in het onderzoeksgebied (verwachtingskaart, gespecificeerd verwachtingsmodel).

archeologische waarde
Vindplaats of vondst met een oudheidkundige waarde. Het betreft hier met name archeologische relicten in hun oorspronkelijke ruimtelijke context. Zowel grote complexen/ structuren zoals nederzettingsterreinen, als afzonderlijke vondsten kunnen met deze term worden aangeduid (waardering, aard, archeologische waarde).

ARCHIS
ARCHeologisch Informatie Systeem. Het huidige, landelijke archeologische informatiesysteem dat door de RCE wordt beheerd. ARCHIS ontsluit het CMA en het CAA Centraal Informatiesysteem).

BAAC
Bureau voor Bouwhistorie, Archeologie, Architectuur- en Cultuurhistorie.

bodemingreep
Alle grondwerkzaamheden/ activiteiten die een effect hebben op het voortbestaan van archeologische waarden in situ, ook wel bodemverstoring genoemd.

booronderzoek
Karteringsmethode bij veldinventarisatie, gebaseerd op het verrichten van grondboringen, waarbij vooral wordt gelet op het voorkomen van archeologische indicaties zoals aardewerkfragmenten, houtskool en fosfaatconcentraties.

C-horizont
Weinig (C1) of niet (C2) door bodemprocessen veranderd sediment of eventueel verweerd vast gesteente volgend op vast gesteente. Om te worden geclassificeerd als C-horizont dient het om soortgelijk materiaal te gaan als hetgeen waarin de A- en B-horizonten zijn ontwikkeld.

conservering
De mate waarin grondsporen, anorganische (aardewerk, vuursteen, metaal, glas etc.) en organische archeologische resten (bot, zaden, hout etc.) bewaard zijn gebleven.

context- of ensemblewaarde
De meerwaarde die aan een vindplaats wordt toegekend op grond van de mate waarin sprake is van een landschappelijke en/of archeologische context.

dekzand
Fijnzandige afzettingen die onder koude omstandigheden voornamelijk door windwerking ontstaan zijn; de dekzanden uit de laatste ijstijd vormen in grote delen van Nederland een

droogdal
Een meestal in de ijstijd gevormd dal, toen het water t.g.v. permafrost niet in de ondergrond kon dringen en bovengronds werd afgevoerd. Nu niet watervoerend.

enkeerdgronden
Dikke eerdgrond (= laag met donkere, min of meer rulle grond, met organische en anorganische bestanddelen) ontwikkeld op zandgrond onder invloed van de mens; worden ook wel essen genoemd.

ensemble
Aantal bijeen behorende elementen.

esdek
Oud verhoogd bouwland, ontstaan door ophoging ten gevolge van bemesting. Voor de bemesting werden plaggen of met zand vermengde potstalmest opgebracht. In geval van een es is de opgebrachte laag ten minste 50 cm dik. De term es is gangbaar in Noord- en Oost-Nederland. In Midden-Nederland wordt gesproken van enk of eng en in Zuid-Nederland van akker of veld.

gaafheid
De mate van (fysieke) verstoring van de bodem, zowel in verticale zin (diepte) als in horizontale zin (omvang) (waardering).

geologie
Aardkunde, leer van de bouw en de ontwikkelingsgeschiedenis van de aardkorst en van de processen die zich erin afspelen.

grondspoor
Alle door de mens veroorzaakte veranderingen van de oorspronkelijke bodemopbouw, zoals verstoringen (kuilen) of toevoegingen (ophogingen).

grondwatertrap
Traject tussen de gemiddeld hoogste en de gemiddeld laagste grondwaterstand.

herinneringswaarde
De herinnering die een archeologisch monument oproept over het verleden (waardering).

horizont
een qua kleur, textuur en wordingsgeschiedenis homogene bodemlaag met karakteristieke eigenschappen

horst
Deel van de aardkorst waarin de aardlagen relatief hoog zijn gelegen als gevolg van tektonische opheffing langs breuken.

IKAW
Zie Indicatieve kaart van archeologische waarden.

IKAW
Indicatieve kaart van archeologische waarden is een door de RCE geproduceerde kaart op landelijk niveau met de verwachte relatieve of absolute dichtheid van (bepaalde) archeologische verschijnselen in de bodem. Hij is gebaseerd op een GIS-analyse met een beperkt aantal variabelen en op expert-judgement (potentiekaart, bureauonderzoek).

informatiewaarde
De betekenis van een monument als bron van kennis over het verleden. De informatiewaarde wordt bepaald door de mate waarin (een opgraving van) het monument een bijdrage kan leveren aan nieuwe kennisvorming over het verleden (waardering).

inventariserend veldonderzoek
Het verwerven van (extra) informatie over bekende of verwachte archeologische waarden binnen een onderzoeksgebied, als aanvulling op en toetsing van de archeologische verwachting, gebaseerd op het bureauonderzoek middels waarnemingen in het veld.

IVO
Zie Inventariserend Veldonderzoek.

KNA
Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie.

kwaliteit
Het geheel van eigenschappen en kenmerken van een product of dienst dat van belang is voor het voldoen aan gestelde eisen of behoeften.

laag
Een laag is een over een meer of minder groot oppervlak vervolgbare grondeenheid die op archeologische of geologische gronden als eenheid wordt onderscheiden.

materiaal
Omvat alle voorwerpen die ten behoeve van nader onderzoek en/of opslag in zijn geheel of gedeeltelijk aan de ondergrond zijn onttrokken, alsmede monsters. Binnen dit begrip kunnen drie categorieën onderscheiden worden: 1) Materiaal algemeen Vondsten in de klassieke zin van het woord, bijvoorbeeld aardewerk, metaal, glas, natuursteen enz. 2) Materiaal kwetsbaar: Kwetsbare vondsten zijn vondsten van organisch materiaal (textiel, leer, hout), maar soms ook metaal en glas. Onder: Complexe vondsten zijn vondsten die hetzij in context gelicht moeten worden, hetzij door hun omvang niet in hun geheel gelicht kunnen worden maar alleen in onderdelen, bijvoorbeeld een compleet skelet of een vaartuig.

meetlijn
Een direct van de hoofdmeetlijn afgeleide meetlijn in een onderzoekseenheid (opgravingsput), waarvanuit de metingen worden genomen zolang de onderzoekseenheid in bewerking is. Meetlijnen lopen parallel aan, of staan haaks op de hoofdmeetlijn.

Middeleeuwen
De tijdruimte tussen de oudheid en de nieuwe tijd, gewoonlijk gerekend van de val van het West-Romeinse rijk (476) tot de ontdekking van Amerika (1492), ook wel van 500 tot 1500 ad.

onderzoeksgebied
Het geografische gebied waarop het onderzoek betrekking heeft (plangebied).

onderzoeksmelding
Zie Artikel 46 melding.

onderzoeksmeldingsnummer
RCE-benaming voor het landelijke registratienummer uitgegeven door het Centraal Informatiesysteem na een Artikel 46 melding (= ARCHIS-nummer/CIS-code). Dit nummer dient op alle vondsten en documentatiemateriaal vermeld te worden.

opdrachtgever
Persoon of instantie in wiens opdracht werk wordt uitgevoerd in het kader van de archeologische monumentenzorg. Voor de aannemer is dit de initiatiefnemer van het plan, die op basis van een vergunning verplicht is tot het laten uitvoeren van archeologische werkzaamheden. Voor de onderaannemer is dit de aannemer.

opdrachtnemer
Zie Aannemer, Uitvoerder.

opgraven/ opgraving
De ontsluiting van een vindplaats met als doel de informatie te verzamelen en vast te leggen die nodig is voor het beantwoorden van de in het Programma van Eisen verwoorde onderzoeksvra(a)g(en) en het behalen van de onderzoeksdoelstellingen.

opgravingsput
Afzonderlijke werkeenheid binnen een opgraving.
opgravingsvlak
Kunstmatig niveau waarop grondsporen worden waargenomen, geïnterpreteerd en getekend.

periode
Bepaalde chronologische fase in de (voor) geschiedenis. Tijdperk dat zich duidelijk onderscheidt van andere tijdperken als gevolg van typerende elementen en/ of evolutionair verloop.

plangebied
Het gebied waarbinnen de realisering van de planvorming het bodemarchief kan bedreigen onderzoeksgebied).

proefsleuf
Zie proefonderzoek.

proefsleuvenonderzoek
opgraving van beperkte omvang op één of meerdere locaties binnen een vindplaats dan wel in de vorm van één of meerdere sleuven om nadere gegevens te verzamelen over aard, omvang, diepteligging, e.d. van grondsporen waarbij de grondsporen zo veel mogelijk intact worden gelaten. Proefonderzoek kan noodzakelijk zijn in het kader van een inventariserend veldonderzoek, maar dient met name ter voorbereiding van de opgraving.

Programma van eisen (PvE)
Door een blijkens het beroepsregister daartoe gekwalificeerd archeoloog opgestelde kennisgeving van het bevoegd gezag aan de initiatiefnemer en eventueel de beoogde uitvoerder, gebaseerd op het selectiebesluit . Het PvE kan een publiekrechtelijk voorgeschreven document en is ook een document dat in het economische verkeer een functie

heeft. Op basis daarvan worden onderzoeksopdrachten aanbesteed. In het PvE wordt vastgelegd waaraan archeologische veldprojecten moeten voldoen. De formulering van de inhoudelijke vraagstelling (wat er moet gebeuren) en aanwijzingen voor de praktische uitvoering (hoe het moet gebeuren). Het opstellen en het uitvoeren van het PvE mag niet in één hand belegd zijn, tenzij het PvE is goedgekeurd door het bevoegd gezag. Het PvE geeft de probleem- en doelstelling van de te verrichten werkzaamheden van de vindplaats en formuleert de daaruit af te leiden eisen met betrekking tot het uit te voeren werk. Nadat het PvE is opgesteld kan het zijn dat nieuwe feiten en gewijzigde inzichten leiden tot een wijziging van de onderzoeksopzet (incl. uitwerking, conservering). Dit kan het geval zijn tijdens en na afronding van het veldwerk. Voor dergelijke beslissingen is akkoord nodig van het bevoegd gezag die het PvE heeft vastgesteld.

PvE
Zie Programma van Eisen.

RCE
Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed

representatitiveit
De mate waarin een bepaald type vindplaats typerend is voor een periode dan wel een gebied (waardering).

slenk
Deel van de aardkorst waarin de aardlagen relatief laag zijn gelegen als gevolg van tektonische daling langs breuken.

spoor
Een (grond)spoor is een ruimtelijk duidelijk begrensbaar verschijnsel van antropogene oorsprong (bijvoorbeeld een paalkuil, lijksilhouet of muur) of natuurlijke oorsprong (bijvoorbeeld een boomval). Binnen een spoor kunnen verschillende, duidelijk te onderscheiden eenheden voorkomen.

spoornummer
Het spoornummer dient ter identificatie van een grondspoor (spoor, laag, horizont, niveau). Aan sporen wordt altijd een spoornummer toegekend.

sporenlijst
vat de gegevens van diverse formulieren samen. In de sporenlijst is informatie over alle spoornummers opgenomen. Dit is meestal een digitale uitdraai die pas na het veldwerk wordt aangemaakt.

steengoed
Zeer hard gebakken ceramiek, waarvan voornamelijk drink- schenkgerei werd gemaakt. De productie vond voornamelijk plaats in het Duitse Rijnland tussen 1300 en 1900 na Chr.

stuwwal (bekken)
Door de druk van het landijs in het Saalien opgedrukte rug van scheefgestelde preglaciale sedimenten.

verstoring
Aantasting van een gebied met archeologische waarden. Dit verschijnsel kan zich voordoen: door erosie, afgraving of egalisatie, door (diepe) bewerking van de bovengrond, door zetting als gevolg van ophoging, door verdroging en verzuring.

waarderen
Het bepalen van de kwaliteit van: het bodemarchief, van vondstmateriaal of van een monster. Het vaststellen van de kwaliteit van het bodemarchief geschiedt op basis van: - belevingsaspecten (zichtbaarheid en herinneringswaarde),- fysieke criteria (gaafheid en conservering); deze geven de mate aan waarin archeologische overblijfselen nog intact en in hun oorspronkelijke

positie aanwezig zijn,- inhoudelijke criteria (zeldzaamheid, informatiewaarde, context- of ensemblewaarde en representativiteit).De waardering van een vindplaats of een groep van vindplaatsen leidt tot een uitspraak over de behoudenswaardigheid ervan en vormt de basis voor het selectieadvies.Na het verwerken van het vondstmateriaal kan dit worden gewaardeerd om een selectie te kunnen maken van materiaal dat voor deponering in aanmerking komt (selectie materiaal). Monsters worden gewaardeerd teneinde een indruk te krijgen van de diversiteit, kwantiteit en conservering van organische resten (scannen).

waardering
Zie Waarderen.

waarnemingsnummer
Landelijk registratienummer, toegekend door het Centraal Informatiesysteem na een vondstmelding.

waterpassen
De hoogte bepalen met behulp van een hoogte meetinstrument (waterpas of theololiet).

zeldzaamheid
De mate waarin een bepaald type monument schaars is (of is geworden) voor een periode of in een gebied.

zichtbaarheidsfaktor
De mate waarin een archeologische vindplaats aan het oppervlak direct als zodanig kan worden herkend.

Bijlagen

1 ■ Vondstenlijst

2 ■ Sporenlijst

Bijlage 1 Vondstenlijst

put	spoor	vondstnr	aantal	fragment	vorm	materiaal	soort	datering
1		1	1	wand		ker ceramiek	steengoed grijs	1500-1700
16		2	1	wand	kan	ker ceramiek	steengoed grijs	1700-1800

Bijlage 2 Sporenlijst

spoor	put	vlak	profiel	aard_van_spoor	structuur	vondstnummers
1	1	1	1.1	verstoring		
2	1	1	1.2	verstoring		
3	8	1	8.1	laag		
4	9	1	9.2	sloot/greppel		
5	9	1	9.3	sloot/greppel		
6	10	1		laag		
7	12	1	12.1	laag		
8	14	1		laag		
9	14	1		laag		
10	14	1		laag		
11	14	1		laag		
12	14	1		laag		
13	14	1		laag		
14	14	1		laag		
15	15	1		sloot/greppel		
16	15	1		sloot/greppel		
17	19	1	19.1	sloot/greppel		
18	20	1	20.1	sloot/greppel		
19	21	1		sloot/greppel		

MEMO

Aan	Van
College Burgemeester en Wethouders	Vanessa Jolink
Afdeling BMO/IS	Kenmerk 155954
Bijlage(n)	Telefoon 919
	Kopie aan Nelleke Knipscheer, Marion van den Akker en Norbert Schlegel

Onderwerp
Selectiebesluit archeologisch onderzoek Groeskuilen, Lodderdijk en Raam (Wolfsveld)

Datum: 10 december 2009

Geacht College,

In oktober 2009 heeft BAAC bv, in opdracht van de gemeente Gemert-Bakel, een inventariserend proefsleuvenonderzoek verricht in het plangebied “Wolfsveld in Gemert”.
In het plangebied zijn 3 deelgebieden, namelijk Groeskuilen 102, Lodderdijk 33 en het gebied aan De Raam (Autobedrijf Mertens) onderzocht.
Voor het opstellen van de structuurvisie Wolfsveld heeft RAAP een bureauonderzoek uitgevoerd, aangevuld met enkele boringen. [1] Op basis van deze resultaten is een archeologische verwachtingenkaart voor het plangebied Wolfsveld opgesteld. Hieruit bleek dat voor bovengenoemde deelgebieden nader onderzoek, in de vorm van proefsleuven, noodzakelijk was.

De regioarcheologe van het SRE heeft hiervoor een Programma van Eisen opgesteld. Na een aanbestedingstraject heeft BAAC in oktober 2009 een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd. Het archeologisch bedrijf heeft op basis van dit onderzoek een selectieadvies opgesteld.

Sinds de invoering van de Wet op de archeologische monumentenzorg (september 2007) is de gemeente Bevoegd Gezag geworden. De gemeente dient het rapport en het uitgebrachte selectieadvies te beoordelen en daarop een selectiebesluit te nemen.
De beleidsmedewerker archeologie is namens het College gemandateerd voor het nemen van selectiebesluiten en stelt middels deze memo het College op de hoogte van het besluit.

Samenvatting onderzoek
Op de volgende bladzijde staan de werkputten aangegeven. Er zijn in totaal 21 werkputten aangelegd met een dekkingsgraad van ongeveer 5 % van het totale oppervlakte in de drie deelgebieden.

[1] RAAP notie 1890, *Plangebieden Wolfsveld en de Fuik, gemeente Gemert-Bakel, archeologisch vooronderzoek: een Bureauonderzoek en visuele inspectie* (Amsterdam 2006).

Overzichtstekening met de locaties van de werkputten in de drie deelgebieden

Groeskuilen

Alle werkputten (1 t/m 6) in dit deelgebied blijken verstoord te zijn. In het vlak waren recente 'bakhappen"van een graafmachine zichtbaar. Tussen deze sporen door waren geen oudere sporen zichtbaar.
Uit de bodemprofielen bleek dat de bodem in de onderzochte werkputten ontgraven is waarna humeuze grond is teruggestort. Er is volgens BAAC geen sprake van een oud, gelaagd plaggendek of esdek, maar van een antropogeen humeus dek dat vrij recent en in een korte periode is opgeworpen.[2] In werkput 1 werd een wandfragment van keramiek geborgen, dat gedateerd kan woden in de 16de of 17^{e} eeuw.

Lodderdijk

In de werkputten 7 t/m 15 zijn een aantal sporen aangetroffen, zoals enkele greppels, ontginningsporen en een aantal recente verstoringen. De richting van de greppels komt grotendeels overeen met de richting van de percelen op diverse historische kaarten. Het deelgebied is plaatselijk verstoord.

Raam

In de werkputten 16 t/m 21 zijn ook een aantal sporen gevonden, waaronder naast bandensporen en drainagesleufjes ook enkele oudere greppels. Eén van die sporen betreft "het Loopje" dat ondermeer te zien is op de kadastrale minuut van 1811-1832. In werkput 16 is een fragment keramiek gevonden. Het betreft een fragment van grijs steengoed dat voorzien is van zoutglazuur en reliëfversiering. Dit fragment is afkomstig van een kan en wordt gedateerd in de 18^{e} eeuw.
Het deelgebied is plaatselijk verstoord.

[2] BAAC, *Gemert, Wolfsveld. Deelgebieden Groeskuilen, Lodderijk en Raam. Inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven BAAC rapport A-09.0307* (Den Bosch 2009), 23.

Uitsnede kadastrale minuut 1811-1832

Conclusie BAAC
Deelgebied Groeskuilen is geheel verstoord en de deelgebieden Lodderdijk en Raam zijn plaatselijk verstoord. Het esdek is op alle locaties in de bouwvoor opgenomen en slechts plaatselijk als nazak in greppels zichtbaar gebleven. De enige vondsten die zijn aangetroffen dateren in de Nieuwe Tijd. Dit komt overeen met de datering van het esdek in de nieuwe tijd die is vastgesteld bij het onderzoek van RAAP. De enkele sporen, zoals kuilen en greppels op het terrein van de Lodderdrijk en de Raam betreffen ontginningsporen. Deze liggen verspreid over het onderzoeksterrein. Archeologische overblijfselen van vóór deze tijd ontbreken.[3]

Selectieadvies BAAC
BAAC heeft de resultaten van het proefsleuvenonderzoek gewaardeerd volgens de verplichte KNA-norm (Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie, versie 3.1). Een vindplaats moet op een drietal waarden gewaardeerd worden; beleving, fysieke kwaliteit en inhoudelijke kwaliteit.
Op basis van deze waardering concludeert BAAC dat in de deelgebieden geen behoudenswaardige archeologische resten zijn aangetroffen en hierdoor een lage score hebben. De vindplaats krijgt een lage waardering. Er wordt geen behoud in situ of vervolgonderzoek aanbevolen.[4]

Selectiebesluit bevoegd gezag (Gemeente Gemert-Bakel)
De gemeente heeft het rapport en het selectieadvies getoetst en beoordeeld. De gemeente neemt hierop het selectiebesluit tot geen vervolgonderzoek en vrijgave van de drie deelgebieden Groeskuilen 102, Lodderdijk 33 en het gebied aan De Raam (Autobedrijf Mertens) betreffende archeologisch onderzoek.

[3] Idem, 29
[4] Idem, 31-33.